

Maria Katarina Andersson fyller 100

1899-10-01 Maria Katarina året då hon fyllde 100 (Frankel/Skellefteå museum, färglagd)

”Brännbergslikarringen” Maria Katarina Andersson (1799-02-19–1901-07-01) var f Olofsdotter i Nurträsk och d i Brännbergsliden, Burträsk.

Hon gifte sig 1828-10-19 med Olof Andersson (1807-05-13–1887-07-09) och de fick minst sex gemensamma barn. Dessutom hade hon sedan tidigare två barn.

De sista åren av sitt liv togs hon om hand av ogifta dottern Eva Maria Olofsdotter Nyman (1833-06-13–1922-12-24) som var mor till tre söner.

Maria Katarina var farmors mor till advokaten och författaren Henning Sjöström. Men 1899 blev hon berömd för en annan sak, hon fyllde 100 år.

Detta skrevs det om det året och här nedan återges två artiklar.

Skellefteå Nya Tidning 1899-11-23

En läkare, bördig från Sundswall, har under ett förordnande i dessa trakter, aflagt ett besök hos den gamla och meddelat Sundswallsposten följande skildring deraf:

Omkring 9 km från Burträsk kyrkoby, ett stycke på sidan om gamla landsvägen, ligger en enstaka by, kallad Brännbergsliden. Jag hade hört, att der skulle finnas en gumma, om 100 år

och då jag förut aldrig förut hade varit i tillfälle se eller komma i beröring med någon person äldre än 85 år beslöt jag en dag att göra den åldriga ett besök.

Jag tog skjuts å gästgifwaregården och anlände efter en färd i sakta skridt (det var i värsta regnperioden i början av oktober) till hennes hus.

Ditkommen emottogs jag på trappan af gummans 66-åriga ogifta dotter, Ewa, kallad ”den unga flickan”, och fördes in i stugan som bestod av ett torftigt rum, der wid spisen satt en kvinna, af hwars yttre jag slöt, att hon var den eftersökta.

– Mor, doktorn är här. Detta dotterns tilltal kom gumman att stiga upp från spisen, der hon just var i färd med att koka sitt aftonkaffe och gå öfwer golfwet fram mot bordet hwarpå stod en lampa.

Wad som härwid genast frapperade mig, var den spänstighet, med wilken hon rörde sig, och detta gaf, sedan öfliga helsningar utbytt, en osökt anledning till samtalets början:

– Gumman är duktig att gå, ser jag.

– Åh ja, går wäl an – swarade hon något stött och i en ton, som angaw att hon ej tycktes upplagd för något samtal, men dottern, som var mycket frispråkig, berättade då, hurusom gumman dagen förut utan käpp gått 1 ½ km. till ett kafferep.

Då jag emellertid önskade tala wid gumman själf, sökte jag genom litet medfördt win, som hon tacksamt antog, få henne stimulerad, hwilket lyckades, så att hon på min uppmaning kunde berätta, hurusom hon hette Maria Katarina Olofsdotter och var född den 19 febr. 1799.

Hennes senaste födelsedag hade varit särskilt högtidlig, derigenom att ortens presterskap och en del andra personer uppwaktat gumman med presenter och lyckönskningar.

Hon var enka sedan 10 år tillbaka, då hennes man, som var torpare, dog 80-årig. Hennes närmaste stöd var nu den ofwannämnda 66-åriga dottern, som om dagarne var borta på arbete, och genom hwilken hon hade fått lifsuppehälle. Hon hyste och uttalade stor awsky för att lefwa på fattigwården.

– Men kan gumman reda sig ensam om dagarna när Ewa skall vara borta?

– Åh, det går bra det – blef hennes korta, men twärsäkra swar.

Under samtalets gång hade jag tillfälle att få en klar bild af det för många åldringar karaktäristiska, säregna förhållander, att de wäl minnas forntida händelser, men oklart och stundom ej alls nutida.

Så t.ex. erinrade sig denna gumma mycket tydligt ryssarnes framfart och härjningar i Westerbotten 1809. Hon war ju då blott ett barn men kunde likwäl från denna tid beskrifwa en del saker riktigt i detalj.

Särskildt intressant war att höra hennes lifliga berättelse om, hurusom, sedan fred blifwit slutten, tre ryssar kommit ridande genom Burträsk och frågat ett par infödingar om vägen åt ett wisst håll. De båda Burträskborna hade wäl wisat vägen, men okunniga om ingången fred, sändt efter ryssarne ett par kulor, som dödat två aw dem, hwilkas hästar de bemäktigat sig.

Den tredje lyckades undkomma och inberättade saken till högkwarteret, der förbittringen blew så stor, att krig ånyo höll på att utbryta och försoning enbart kunde winnas genom att de båda "skyttarne" utlemnades åt ryssarne, som uppställde och nedsköto dem utanför Burträsk gästgifwaregård, en händelse, hwartill gumman warit åsyna wittne.

Detta och mera från hennes barndomstid berättade hon tydligt och korrekt, men för hwad som passerat på hennes ålderdom, och i dessa saker måste hennes dotter alltid komma henne till hjälp.

Också gaf hon upprepade gånger sitt missnöje till känna med nutida seder och anordningar i hwilka hon ej rätt hwäl tycktes trifwas. "Annorlunda war det gammalt" – sade hon ofta och med en min, som nogsamt wittnade om, hwad hon tänkte.

– Orkar gumman wara uppe hwarje dag och har gumman alltid warit frisk?

– Jag stiger upp hwarje dag kl. 8 och kan wara uppe till kl. 9 om det gäller. Frisk har jag alltid wait så när som, på en gång, jag minns inte när det war.

Dottern upplyste nu, att hon wait sängliggande några dagar för 5 år sedan och af symptomen att döma tycktes gumman ha fått göra

bekantskap med en så modern sjukdom som influensa. Jag passade nu på och gjorde en kort undersökning aw hennes kroppstillstånd.

Kropen war af medellängd, hullet reduceradt, dock ej till ytterlighet. Muskulaturen särskildt å händerna, som i öfrigt wisade seniga förändringar, atrörisk.

Hufwudet betäckt med ett tätsittande långt hår, som ännu ej war fullständigt grånadt. Pannan och ansiktet i öwrigt djupt rynkat.

Fullständig blindhet å wenster öga. Med det högra hade hon jämförelsewis god syn och kunde med tillhjälp aw glasögon läsa i en bok.

Hörseln förswagad. Dock kunde hon uppfatta pickandet af ett tidur, som lades tätt intill örat.

Hjertwerksamheten något oregelbunden och wisade tecken till ökad tryck i kärlsystemet. Också kändes pulsarterna starkt kalkwandlade, nästan så hårda som en blyertspenna under fingret.

Pulsen liten, långsam och något oregelbunden. Från lungor och matsmältningsorgan intet att anmärka.

"Räkna i hufwudet", kunde hon rätt bra, men skrifwa hade hon aldrig fått lära sig.

Då jag märkte att gumman under uppehållet med mig blifwit trött, bröt jag upp, stickande i hennes hand en blank två-krona, hwarför hon wisade sin tacksamhet genom en nigning, inför hwilken jag i betraktande af hennes wördnadswärda ålder werkliga kände mig enkel.

Man skrev en artikel om henne i Skellefteå Nya Tidning 1899-12-21 och publicerade fotot ovan. Det mesta är en sammanfattning av ovanstående artikel men några detaljer har tillkommit. Här ett utdrag

Får hon öfverlefva det stundande nyåret, faller hennes lif inom ramen af tre sekler och sex konungars regering. Och den lifslängden är icke mången förunnad.

Den märkliga hufvudbonad hvari hon afbildats, kunde lika wäl som gumman Olofsdotter förtjena sitt eget kapitel. Ty lika gammaldags som gumman wäl kan sägas vara, lika antik är hufvudbonaden, "mössa och stycke" som den benämnes.

Mössan utgöres af en pappstomme som är öfverklädd med sidensarge af hwit eller blå, alltid ljus färg. Baktill å densamma sitter en stor

rosett af samma färg som mössan. ”Stycket” bestod af fina spetsar, som sattes fram till och gingo in under mössan. Det hela är en återstod från gammal tid.

Kommentarer

En spännande detalj i skildringen är att Maria Katarina säger sig ha bevittnat arkebuseringen av två Burträskbor för att de efter krigsslutet skulle ha skjutit två ryssar.

Det finns flera berättelser av hur två män i Burträsk någon gång relativt snart efter vapenvilan 2/9 1809 dödade två ryssar och blev straffade för det. Berättelserna skiljer sig åt i motivet till dådet, vad som skedde, platsen och påföljderna.

Säkert är att Burträsk socken 1809 fick ”en särskild beskattning” p.g.a. ”ett af twenne nidingar å någre Ryske soldater föröfvadt mord”. Det finns teorier om att ryssarna ligger begravda i Bydeträskliden men det kan också vara i kyrkbyn.

Det är också osäkert vilket straff missdådarna fick. I en berättelse så gick den ena fri medan den

andra blev fastspikad vid ett träd. Det är osannolikt. Den arkebusering som Maria Katarina berättade om känns mest trovärdig.

Men ingen avrättad församlingsbo har ännu hittats i kyrkböckerna. I berättelserna så är det mest trovärdiga alternativet att två drängar spontant skulle ha utfört dådet och sedan blivit arkebuserade.

Över huvud taget så förefaller berättelsen här ovan som den mest trovärdiga skildringen. Den nedtecknades direkt utifrån ett ögonvittnes berättelse och inte utifrån andrahandsuppgifter 150 år efter dådet. Dessutom så är sakinnehållet i Maria Katarinas berättelse det mest trovärdiga och berättelsen innehåller inte de överdrifter som finns i de andra berättelserna.

Några andra saker som sticker ut i intervjun med Maria Katarina är att hon 1893 tydligt klarat av ”Ryska snuvan”. Den varade 1889-1892 och krävde runt en miljon dödsfall.

Skildringen av en hälsoundersökning i slutet av 1800-talet är ett ganska unikt tidsdokument.

Stig Sandström, stigsand49@gmail.com, www.lokalhistoriaskelleftea.se